

Kätteridomar på 1600-talet

1885 Luther bränner den påvliga bannbullen på torget i Wittenberg år 1520.

(Karl Aspelin Wikipedia)

Kättarna spårades upp av den katolska kyrkans inkquisition från 1200-talet. Straffen var hårda med tortyr och död.

Galileo Galilei ställdes 1633 inför inkquisitionens domstol. Där var han tvungen att avsvärja sig den ”felaktiga läran”. Jorden och andra planer snurrade inte runt solen utan jorden var universums centrum. Han fick ett väldigt mildt straff då han dömdes till livstids husarrest.

Efter att reformationen bildat nya kyrkor definieras varje avvikelse från ett kyrkosamfundets huvudläror för kätteri.

Hädelse dömdes i Sverige fram till 1734 efter 3:e Mos. 24: 15-16. ”Och den som smädar HERRENS namn skall straffas med döden; hela menigheten skall stena honom.”

Kanske den siste som avrättades för brottet var Johans Schönheit som var fältskär och landsfiskal i Umeå. Han dömdes också för att ha spridit otillåtna skrifter. Han avrättades 1706 i Marstrands fästning. Först brändes hans böcker på bål. Därefter fick han den högra handen avhuggen, tungan utdragen med en krok och till sist huvudet avhugget. Slutligen brändes kroppen på bål.

År 1884 åtalades August Strindberg för hädelse. Han hade i en novell beskrivit nattvardsvin och oblater som vanliga matvaror. Strindberg frikändes.

År 1949 formulerades lagen om till att bli en lag om trosfrid och omfattade då även andra religioner.

År 1970 upphävdes lagen. Huvudskälet var att den innebar inskränkningarna i yttrande- och tryckfriheten. Dessutom fanns det annan lagstiftning, som den om straff för hets mot folkgrupp, som kunde tillämpas.

Johan Olofsson 1672

Ander Olofsson på Byske 4 läste en söndag 1671 postillan och höll en bönestund för ett antal personer. Däribland färjkarlen Anders Nilsson Dubblare från Byske 1 och soldaten Johan Olofsson från rote 105 Ål i Ostvik som var bördig från Byske 5.

Under kvällen påstods Johan Olofsson ha sagt att postillan var bara lort och att Kristus var oäkta och en horunge. Han föreslog att de skulle slå vad om detta och som pris för skulle vinnaren få en kanna brännvin.

Det blev rättegång i Skellefteå tingslag i augusti 1672. Befallningsmannen Anders Pedersson inledde å ämbetets vägnar en anmälan om en nyligen ”olydelig och mäktigt farlig diskussion angående vår frälsares och återlösares Jesu Christi heliga mandoms anammelse och gudom”.

Inför rätten erkände Anders Dubblare bönestunden hos Anders Olofsson. Efter predikan hade Johan börjat tala illa om postillan. Dessutom hade han krävt svar från Anders om han inte ansåg att Kristus var en oäkta son. Anders hade inte samtyckt

Johan framhävde att han hört om detta av Carl Trumslagare (Carl Andersson Berg från Drängsmark). Denne skulle ha sagt att postillans tolkning av Christi mandom bara förekom i Sverige.

Flera andra personer hade varit närvarande under samtalet och voro nu inkallade som vittnen.

När Johan inför rätten tillfrågades om han fällt dessa yttrande så erkände han detta. Han påstod att Carl Trumslagare i hans föräldrars hem berättat för så väl föräldrarna samt honom om sina tvivel på Christi gudomliga födelse.

Men Carl Trumslagare förnekade inför rätten att han någonsin fällt sådana yttranden. Caplanen, lärde herr Schrytarius, hade ett ingående samtal med honom.

Förhören pågick i flera dagar inför de tio nämndemännen. Man fördjupade sig också i frågan om huruvida det kunde ligga något i Johans påstående att Jesus inte var Guds son. Prästerskapet använde bibeln för att bevisa kyrkans lära och tro.

Många nämndemän ansåg att yttrandet fällts av obetänksamhet. Men då flera vittnen styrkte vad han sagt och han själv erkänt detta så fann rätten att han smädat Kristus och därigenom förgripit sig på Guds lag. Straffet måste bli döden om inte höga vederbörande skonade honom.

Enligt uppgift fastställde Svea Hovrätt domen 1678 och Johansson skulle då blivit halshuggen. Men att detta sedan ändrades till 40 riksdaler silvermynt i böter.

Olof Håkansson 1679

Kopparsmeden Nils Hermansson från Ersmark 3 kom överfull och drucken till kyrkoherden Herr Lars i Burträsk. Han berättade att hans värd, Olof Håkansson på Gammelbyn 11 hade sagt att den heliga Jungfrun Maria inte kunde vara jungfru efter vår frälsares nådiga födelse.

Olof dömdes inte till döden utan fick också böta 40 riksdaler.

I rättens domslut ingår det en maning till allmänheten:

”Det anstår icke olärda att grubbla i sådant, som den här vidkommer. De skola fast hålla fast vid katekesens tro och där förklarade lära och lämna det övriga till Gud och dem han förstånd förlänt haver”.

Stig Sandström, stigsand49@gmail.com, www.lokalhistoriaskelleftea.se